

MEMORANDUM VOOR EEN BELGISCHE GREEN NEW DEAL

MAART 2021

Inhoudstafel

1. INLEIDING: VAN EEN DRINGEND PROBLEEM EEN KANS MAKEN	2
2. MAAK VAN BELGIË EEN LEIDER	4
2.1. OP EUROPEES NIVEAU	4
2.2. OP INTERNATIONAAL NIVEAU	5
3. HERVORM DE BELGISCHE ECONOMIE VOOR EEN DUURZAME EN RECHTVAARDIGE TOEKOMST ..	7
3.1. TRANSVERSALE MAATREGELEN	8
3.2. SECTORALE MAATREGELEN	9
3.2.1. Kies voor milieuvriendelijke, betaalbare en veilige energie	9
3.2.2. Mobiliseer de industrie voor een milieuvriendelijke en circulaire economie	10
3.2.3. Renoveer gebouwen op een energie- en grondstoffenefficiënte wijze	11
3.2.4. Versnel de overstap naar een slimme mobiliteit met nuluitstoot.....	11
3.2.5. Ontwikkel een rechtvaardig, gezond en milieuvriendelijk voedselsysteem	12
3.2.6. Behoud en herstel ecosystemen en biodiversiteit	13
3.2.7. Bouw aan een bewuste consumptie in het kader van een circulaire economie	14
3.3. FINANCIERING VAN DE TRANSITIE	14
3.3.1. Algemene aanbevelingen.....	15
3.3.2. Concrete aanbevelingen	15
3.4. STEL EEN RECHTVAARDIGE TRANSITIE CENTRAAL IN HET KLIMAATBELEID	19
4. ZORG VOOR EEN BETER EN MEER PARTICIPATIEF BESTUUR	20

1. INLEIDING: VAN EEN DRINGEND PROBLEEM EEN KANS MAKEN

De klimaatcrisis en het verlies van ecosystemen en biodiversiteit worden steeds ernstiger en steeds meer voelbaar. Overal ter wereld, ook in België, vallen de gevolgen niet meer te negeren: we worden geconfronteerd met hittegolven en ernstige droogte, bosbranden en overstromingen, vervuiling en verwoesting van onze bossen en oceanen en een miljoen soorten worden met uitsterven bedreigd. Wetenschappers trekken al langer aan de alarmbel en waarschuwen dat de situatie dringend moet worden aangepakt. Onze toekomst en die van de toekomstige generaties staat op het spel. **We staan voor een unieke en enorme uitdaging: de klimaatcrisis vereist coherente en grootschalige actie om de wereld weer een duurzame en rechtvaardige koers te laten varen, met sociale rechtvaardigheid voor iedereen en respect voor de grenzen van onze planeet.**

Bovendien is onze samenleving tot stilstand gebracht door de COVID-19-pandemie om de verspreiding van het virus in te dijken, zoveel mogelijk levens te redden en steun te bieden aan de mensen op de eerste lijn. Deze crisis, en de collectieve reactie erop, tonen dat we samen grote uitdagingen kunnen aanpakken. De pandemie heeft de wereldorde zoals we ze kennen verstoord, maar dat is geen excuus om andere dringende wereldproblemen - waarvoor geen vaccin bestaat - uit het oog verliezen. Een voorbeeld daarvan is de klimaatcrisis, die nu al slachtoffers maakt en veel meer slachtoffers dreigt te maken dan het coronavirus. We kunnen ons niet veroorloven om alles weer als voorheen op te starten na corona en zo de kans te missen om het beter en anders te doen. **We moeten deze crisis en het herstelbeleid omzetten in een kans om te bouwen aan een veerkrachtige, meer solidaire en duurzame wereld.**

De COVID-19-crisis herinnert ons eraan dat we dringend moeten werken aan een rechtvaardige samenleving die niemand in de kou laat staan, en dat we maatregelen moeten nemen om de ongelijkheid te beperken en mensen uit preciaire situaties te halen. Want het zijn de meest kwetsbaren, vooral in het mondiale Zuiden, die in de frontlinie staan bij een globale crisissen. **Rechtvaardigheid en solidariteit, zowel nationaal als internationaal, moeten de hoeksteen vormen van alle plannen om een eind te maken aan de crisis.**

De Europese Unie zet de transitie naar een koolstofvrije samenleving in. De Europese *Green Deal*, goedgekeurd in december 2019, is een eerste belangrijke stap. Die moet nog worden versterkt, zeker op het vlak van ambities, financiering, sociale rechtvaardigheid, eerlijke transitie en coherentie van de doelstellingen met het hele Europese beleidⁱ, om te kunnen dienen als basis voor een duurzame economische heropbouw. Die kan immers pas duurzaam zijn als hij op systemische wijze rekening houdt met de grenzen van de planeet en de uitdagingen op het vlak van sociale rechtvaardigheid. Onze economie moet af van een model dat gebaseerd is op de wedloop naar overconsumptie, overproductie en kortetermijnwinst en zich opnieuw toespitsen op respect voor mensenrechten en het realiseren van de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling. Om tot dat andere model te komen, moet de Europese "Green Deal" ook een "New Deal" zijn. De uitvoering moet snel gebeuren, volgens het door de Europese Commissie voorziene tijdschema, ondanks de tegenwind die probeert het klimaatbeleid naar de achtergrond te duwen.

Ook in België moeten de federale en de gewestregeringen een uitweg zoeken uit de coronacrisis door een rechtvaardige transitie naar een koolstofvrije, veerkrachtige en duurzame samenleving in te zetten. Dat is dringend nodig, want de gevolgen van de klimaatverandering zijn al voelbaar, bijvoorbeeld door de vier opeenvolgende jaren van droogte in België. Die sluiten aan bij andere natuurrampen in alle hoeken van de wereld, zoals de branden in Australië en Siberië, de hittegolven in India of de overstromingen in Iran en Nigeria. Meer dan ooit is het nodig om de samenwerking en het overleg tussen de verschillende beleidsniveaus te versterken om het immobilisme rond klimaat, dat ons land al jaren kenmerkt, te doorbreken. **Burgers kwamen massaal op straat voor het klimaat en verwachten eindelijk een duidelijke koers en een geïntegreerde visie, versterkt door een ambitieus en rechtvaardig klimaatbeleid, dat rekening houdt met nood aan adaptatie en met de natuur als oplossing.**

In dit memorandum stelt de Klimaatcoalitie haar visie op een Belgische *Green New Deal* voor, op basis van de structuur van de Europese *Green Deal*.

Een andere economische koers voor de opbouw van een rechtvaardige, duurzame en veerkrachtige wereld

Vandaag weten we dat het antwoord op de crisis van 2008-2009 niet leidde tot systemische en duurzame verandering, vooral omdat de meeste landen vasthielden aan subsidies die nefast zijn voor het milieu, geen adequate regelgeving invoerden en de meest roofzuchtige vormen van de economie opnieuw toelieten. We kunnen het ons niet veroorloven om die fouten te herhalen en nog eens tien jaar te verliezen met het voeren van een systeem dat leidt tot wereldwijde sociale, milieu- en gezondheids crisissen. Terugkeren naar dat “normaal” is geen oplossing, de zogenaamde “herstelplannen” moeten erop gericht zijn om de samenleving en de economie op weg te zetten naar een koolstofvrije wereld ten laatste in 2050.

We kunnen een aantal lessen trekken uit de gezondheids crisis.

- 1) Het is belangrijk om **rekening te houden met de waarschuwingen van wetenschappers** en voorbereid te zijn op schokken. Onze regeringen hebben in eerste instantie de urgentie en de waarschuwingen rond COVID-19 geminimaliseerd, maar toen ze de situatie niet meer in de hand hadden, moesten ze noodgedwongen luisteren naar wetenschappelijke deskundigen om de pandemie in te perken. In de gezondheids crisis heeft het gebrek aan voorbereiding zware gevolgen gehad. Dat zou onze regeringen ertoe moeten aanzetten om aandachtiger te luisteren naar klimaatwetenschappers. De wetenschap is immers overduidelijk over dit onderwerp: om een kans te hebben om de opwarming te beperken tot maximum 1,5°C, moet de wereldwijde uitstoot tegen 2030 minstens met de helft verminderen en moeten we op globaal niveau ten laatste in 2050 komen tot een koolstofvrije samenleving. Als historische vervuiler moet de Europese Unie het voortouw nemen en meer doen.
- 2) Ten tweede **moet onze economie sociale doelstellingen dienen en dat binnen de grenzen van onze planeet**. Dit vergt een herziening van het beleid dat gericht is op onbeperkte groei van het BBP en steun voor een nieuw model. Die nieuwe economie moet koolstofarm, sociaal rechtvaardig, circulair en lokaal zijn. Dat betekent dat **de relevantie van de antwoorden op de economische crisis, zoals staatssteun, moet worden beoordeeld volgens criteria voor ecologische en sociale duurzaamheid, om voorrang te geven aan sectoren met een duurzame maatschappelijke meerwaarde en niet aan sectoren die bijdragen aan de ecologische crisis**. Alle steun moet gekoppeld worden aan strikte milieu- en klimaatvoorwaarden en streven naar een beperking van de sociale ongelijkheid, denk bijvoorbeeld aan de steun voor de lucht- en scheepvaartsector.
- 3) Ten slotte **is solidariteit van essentieel belang**, zowel nationaal als internationaal, om crisissen van een dergelijke omvang aan te pakken. Enerzijds hebben de maatregelen als reactie op de economische recessie en de klimaat crisis een belangrijk gemeenschappelijk kenmerk: **ze moeten eerder de bevolking, de werknemers en het lokale economische weefsel ondersteunen** dan de multinationals en de aandeelhouders die gebruik maken van de concurrentie tussen regio's en de optimalisering van lonen, belastingen en regelgeving om hun bijdrage aan de gemeenschap te minimaliseren en hun winst te maximaliseren. Een centraal principe is de **rechtvaardige transitie**, waarbij het terugdringen van de sociale ongelijkheid en andere vormen van discriminatie hand in hand gaan met de strijd tegen de klimaat crisis. Anderzijds bewijst de pandemie, net als de klimaat crisis, dat we allemaal mogelijk getroffen en betrokken zijn bij wereldwijde crisissen. Maar het is wel duidelijk dat we niet allemaal in hetzelfde schuitje zitten, want kwetsbare bevolkingsgroepen worden als eerste

getroffen. Meer dan ooit is **internationale samenwerking onontbeerlijk om het respect voor mensenrechten te garanderen en ecosystemen te beschermen.**

2. MAAK VAN BELGIË EEN LEIDER

2.1. OP EUROPEES NIVEAU

De commissie von der Leyen maakt van klimaatbeleid en de transitie naar een koolstofneutrale samenleving één van de speerpunten van haar beleid. Met de *Green Deal* luidt de EU een nieuw tijdperk in waarin ze haar impact op de klimaatcrisis wil verminderen en de transitie naar een koolstofneutrale samenleving op een structurele manier vormgeeft. België moet dit beleid volop steunen en een proactieve rol spelen in een ambitieus, sociaal rechtvaardig en integer Europees klimaatbeleid. Ons land moet ook via het Europees niveau zijn stem laten horen binnen de internationale en Europese onderhandelingen en een actieve en faciliterende rol opnemen.

In die context hebben wij de volgende aanbevelingen voor België:

- Steun een herziening van de **Europese klimaatdoelstellingen** in lijn met het Akkoord van Parijs: verminder de uitstoot van broeikasgassen tegen 2030 met **minstens 60%** (in vergelijking met het niveau van 1990) en stel alles in het werk om **onder een klimaatopwarming van 1,5°Cⁱⁱ te blijven**. Dit vereist **een rechtvaardige transitie**, met inbegrip van de implementatie van de volgende aspecten:
  - **Inclusieve governance** waarbij werknemers en burgers actief betrokken worden (en beroep wordt gedaan op de sociale partners en het middenveld);
  - Een **financiering op maat van de uitdaging**: investeringen die tegelijk sociaal, groen en duurzaam zijn en zo een geleidelijke en doorgesproken verschuiving van fossiele brandstoffen naar duurzame sectoren mogelijk maken, zodat iedereen toegang heeft tot betaalbare energie voor de basisbehoeften;
  - Een nieuwe **sociale en duurzame industriële strategie** die kwalitatief werk en strategische waardenketens in de EU versterken;
  - De realisatie van een gedetailleerde **analyse van de scenario's inzake een vermindering van de Europese uitstoot met -65%** in 2030, met studies die de uitdagingen en mogelijkheden berekenen met betrekking tot kwalitatieve jobcreatie en het verminderen van ongelijkheden (door bijvoorbeeld de impact voor de verschillende inkomensgroepen binnen de bevolking weer te geven).
- Verdedig in het kader van de **Europese doelstelling om klimaatneutraliteit te bereiken in 2050** een visie die:
  - ruim vóór 2050 leidt tot een daadwerkelijke vermindering van de uitstoot van broeikasgassen met **minstens 95%** in vergelijking met 1990;
  - zich tot doel stelt om **ten laatste tegen 2050 koolstofneutraliteit** te bereiken;
  - mikt op een netto opname van broeikasgassen ten laatste tegen 2050, in lijn met de aanbevelingen van het IPCC en met speciale aandacht voor “nature based solutions”.
- Garandeer **een coherent beleid**: breng al het Europese beleid in lijn met de Europese *Green Deal*, het Akkoord van Parijs en de aanbevelingen van het IPCC. Onder andere het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (zie 3.2.5), het handels- en investeringsbeleid en de Biodiversiteitsstrategie.
- Pleit in de Europese besluitvorming inzake **handels- en investeringsbeleid** voor de opname van afdwingbare bepalingen over mensenrechten-, arbeids- en milieuconventies in handels- en investeringsakkoorden. Maak de instemming met onderhandelingsmandaten en de ondertekening van bilaterale overeenkomsten afhankelijk van de aanwezigheid van bindende

hoofdstukken over duurzame ontwikkeling met sanctiemechanismen, en de ratificatie en implementatie van het Akkoord van Parijs en de basisverdragen van de IAO. Dit betekent concreet dat er snel actie moet ondernomen worden rond twee actuele dossiers:

- Gezien de negatieve sociale en milieugevolgen van **het EU-Mercosurakkoord** in beide regio's, mag België dit akkoord niet goedkeuren, maar moet het de heronderhandelingen ervan nastrevenⁱⁱⁱ.
- De federale regering moet pleiten voor een grondige hervorming van **het Energiehandvestverdrag (Energy Charter Treaty)** om het in overeenstemming te brengen met het Akkoord van Parijs en de Europese *Green Deal* of, in het geval deze hervorming niet plaatsvindt, werk maken van een gecoördineerde strategie om het akkoord te verlaten^{iv}.
- Verdedig de invoering van **border adjustment measures aan de Europese grenzen** op ingevoerde producten die zijn geproduceerd zonder rekening te houden met de koolstofprijzen, en ruimer ook met de minimale sociale en milieunormen. Het is hierbij cruciaal de taks te baseren op de impact van het product op de klimaatcrisis. De opbrengsten moeten onder andere dienen voor de financiering van de klimaatuitdagingen in ontwikkelingslanden (onder andere via het Green Climate Fund), en ook voor sociaal rechtvaardige transitie maatregelen op nationaal vlak. Die maatregel kan het mogelijk maken om de uitstoot door de productie van ingevoerde producten voor onze consumptie te verminderen en onze bedrijven beschermen tegen een vorm van oneerlijke concurrentie^v.
- De Europese Unie heeft een voorbeeldrol te spelen in **klimaatdiplomatie**, dat geeft ze ook zelf aan in de Europese *Green Deal*. De Europese Unie, haar lidstaten, haar instellingen en diplomatiek korps dienen de transitie naar een koolstofneutrale maatschappij en de nood om klimaatactie te versterken en te versnellen, uit te dragen in elk contact met andere staten. Ook binnen de UNFCCC moeten de EU en België een actieve en constructieve rol spelen.
- Zet actief in op **diplomatie over belastingen en regelgeving, gericht op de belangrijkste handelspartners van België** (vooral de Europese buurlanden en de Benelux). Die politieke contacten op hoog niveau moeten zorgen voor een gezamenlijke versterking van het belastingbeleid en de regelgeving voor een sterke milieu- en sociale bescherming en voor het stoppen van nefaste situaties van oneerlijke concurrentie. In het bijzonder moet België:
  - een gerichte dialoog instellen met Luxemburg om dat land aan te moedigen om zijn belasting op autobrandstoffen te harmoniseren en zo beter rekening te houden met de klimaatimpact van die brandstoffen;
  - de Europese buurlanden aanspreken om op gecoördineerde wijze korte afstandsvluchten te vervangen door rechtstreekse trans-Europese treinverbindingen, en de belastingen op energie te harmoniseren tussen de verschillende verplaatsingsmodi, met een fiscale aanmoediging van emissievrij openbaar vervoer.
- **Stel normen in** voor de duurzaamheid, moduleerbaarheid, hergebruik en recycleerbaarheid van alle producten die op de markt komen en verhoog de duur van de wettelijk verplichte garantie **om de circulaire economie te bevorderen**.

2.2. OP INTERNATIONAAL NIVEAU

België is een rijk land met een historische verantwoordelijkheid voor de klimaatcrisis. Ontwikkelingslanden hebben vaak het minst bijgedragen aan de klimaatcrisis, maar zijn net extra kwetsbaar en hebben minder toegang tot middelen. Om het Akkoord van Parijs daadwerkelijk uit te voeren, zijn voldoende middelen nodig. Het is daarom een kwestie van rechtvaardigheid maar ook van het behalen van de klimaatdoelstellingen, om te garanderen dat alle landen toegang hebben tot middelen om zich aan te passen aan de klimaatcrisis en de schade en het verlies het hoofd te bieden. Ook de noodzakelijke koolstofarme ontwikkeling hangt daarvan af. België moet zijn verantwoordelijkheid nemen. Dat betekent ook dat het Belgisch klimaatbeleid coherent moet zijn met ontwikkeling en mensenrechten centraal moet stellen. Om dit te verwezenlijken, vragen wij het volgende aan België:

- **Verhoog het engagement van België op het vlak van klimaatfinanciering** zodat ons land, in overeenstemming met de internationale akkoorden, op billijke en stijgende wijze bijdraagt aan het doel van 100 miljard dollar per jaar vanaf 2020, zonder afbreuk te doen aan de middelen die beschikbaar zijn voor ontwikkelingssamenwerking ('nieuw en additioneel'); een billijke bijdrage is minstens 500 miljoen per jaar^{vi}.
- **Zorg ervoor dat het evenwicht tussen klimaatadaptatie en -mitigatie behouden blijft**, zodat de meest kwetsbare landen voordeel hebben bij de extra middelen die zijn beloofd om zich op doeltreffende wijze aan te passen aan de klimaatverandering.
- **Garandeer de voorspelbaarheid** van de middelen waarover de ontwikkelingslanden zullen beschikken^{vii} door af te spreken dat de donorlanden verplicht verslag moeten uitbrengen over de via verschillende kanalen voorziene bijdragen voor de internationale financiering, en ruim op voorhand engagementen vast te leggen.
- Erken de noodzaak van extra **financiering voor schade en verlies**, en maak werk van een omvattend en effectief mechanisme voor deze financiering, dat in geen geval afbreuk mag doen aan de middelen die zijn beloofd voor adaptatie en voor koolstofarme ontwikkeling van ontwikkelingslanden, door gebruik te maken van innovatieve financieringsbronnen zoals de inkomsten van taksen op financiële transacties, internationaal vliegverkeer en de ontginning van fossiele brandstoffen.
- Speel een rol in **schuldsverlichting en -kwijtschelding van bilaterale en multilaterale schuldvorderingen voor alle landen in nood, met name landen die geïmpacteerd zijn door de sanitaire en/of economische crisis als gevolg van COVID-19 en de klimaatcrisis**. De regering moet voor alle landen in nood, zolang de economische crisis als gevolg van COVID-19 duurt en minstens voor de komende 4 jaar (2021-2024), de eigen uitstaande bilaterale schuldvorderingen kwijtschelden en pleiten voor een kwijtschelding van multilaterale schulden binnen multilaterale instellingen, zonder de geannuleerde bedragen op te nemen in de officiële ontwikkelingshulp of de internationale klimaatfinanciering. Daarnaast moet de regering constructief bijdragen aan de invoering van een eerlijk en transparant multilateraal mechanisme voor de herstructurering van de overheidsschuld, waar ook beslist kan worden over schuldsverlichting bij klimaatrampen in ontwikkelingslanden.
- **Erken de groeiende problematiek van klimaatonthemding** en de noodzaak om dringend oplossingen te zoeken op internationaal niveau en om initiatieven te nemen op nationaal niveau^{viii}.
- **Erken dat de klimaatcrisis op verschillende manieren niet genderneutraal is**. Enerzijds **zijn de gevolgen zwaarder voor vrouwen**, omdat hun inkomensbronnen vaak kwetsbaarder zijn voor klimaatrisico's en zij te maken hebben met sociale hindernissen zoals een beperkte toegang tot grond, een beperkte betrokkenheid bij de besluitvorming en een moeilijke toegang tot onderwijs^x. **Anderzijds zijn de besluitvormingsprocessen inzake de klimaatcrisis en de meest vervuilende industrieën en gedragingen nog altijd overwegend een mannenzaak^x**. Het is dus nodig om te werken met een aanpak van genderrechtvaardigheid, die niet alleen probeert de situatie van vrouwen te verbeteren, maar ook de culturele vooroordelen binnen het klimaatprobleem en de oplossingen ervoor aanpakt.
- Zorg ervoor dat **voedselzekerheid en het respect voor mensenrechten**, en in het bijzonder de internationale teksten en verdragen over de rechten van de inheemse en plaatselijke bevolking, de rechten van landbouwers, genderrechtvaardigheid, het recht op grond en de natuurlijke rijkdommen, centraal staan bij alle politieke beslissingen.
- Garandeer dat de verbintenis inzake **beleidscoherentie voor ontwikkeling** (*Policy Coherence for Sustainable Development* of PCD) wordt nageleefd bij het uitstippelen en uitvoeren van klimaatbeleid, wat betekent dat dit beleid geen negatieve gevolgen mag hebben of mag indruisen tegen het beleid inzake ontwikkelingssamenwerking, maar ook dat dit beleid, waar mogelijk, ontwikkelingsdoelstellingen ondersteunt.
- Neem een voortrekkersrol in het realiseren van wetgeving die bedrijven een zorgplicht oplegt

op vlak van **mensenrechten en milieu**, en betrek daarbij het middenveld. Dit vraagt om daadkrachtige en coherente actie op nationaal, Europees en internationaal niveau met

- een **Belgische zorgplichtwet** die alle bedrijven gevestigd of actief in België verplicht om in hun volledige waardeketen de mensenrechten, arbeidsrechten en milieustandaarden te respecteren en hen aansprakelijk maakt voor schendingen en milieuschade^{xi};
  - krachtige steun van België aan een snelle totstandkoming van **een sterke en effectieve Europese regelgeving voor een zorgplicht** voor bedrijven op het vlak van mensenrechten en milieu;
  - een actieve en constructieve Belgische en EU-deelname aan de VN-onderhandelingen voor **een bindend internationaal verdrag** inzake mensenrechten en bedrijven.
- **Internationale koolstofmarkten** hebben in het verleden aangetoond niet te werken voor de strijd tegen de klimaatcrisis en gevaarlijk te zijn op vlak van duurzame ontwikkeling en mensenrechten. Ze moeten daarom vermeden worden in het post-Parijs tijdperk. Ze vormen immers **ernstige risico's**, en zouden de reële acties van landen om hun uitstoot te beperken, kunnen verzwakken^{xii}. Ze zijn niet nodig om de verbintenissen van het Akkoord van Parijs na te komen. Daarom, indien er toch wordt gekozen voor het implementeren van dit beleid, vragen we strikte voorwaarden:
    - een **klimaatrobuuste objectivering van de 'extra' uitstootvermindering** die verhandeld mag worden (nieuw en aanvullend, waarbij het creëren van 'hot air', dubbeltellingen en het overdragen van "oude kredieten" worden vermeden);
    - een **beperking van de verhandelbare volumes**, die slechts een minieme fractie van de interne inspanningen van de landen en de sectoren mogen vormen;
    - voldoende garanties voor **het respect voor mensenrechten^{xiii} en de bevordering van duurzame ontwikkeling**;
    - De **landsector moet worden uitgesloten** van de koolstofmarktmechanismen, gezien de risico's op het vlak van milieu (het niet-permanente karakter, niet-vergelijkbare en onnauwkeurige ramingen van de koolstofopslag en bodemdegradatie) en van mensenrechten (voedselzekerheid en armoede, financialisering van gemeenschappelijke goederen, grondroof, enz.). De landsector kan wel worden **opgenomen in de uitvoering van artikel 6.8 uit het Akkoord van Parijs** voor de mogelijke financiering van goede projecten voor de bescherming en het herstel van koolstofputten.

Het moet a priori worden vermeden om internationale koolstofmarkten op te zetten, en al zeker zonder de bovenstaande voorwaarden. De opbrengsten van een eventueel systeem moeten gebruikt worden in het kader van **(internationale) herverdeling**, bijvoorbeeld voor de internationale klimaatfinanciering of de financiering van herverdelende transitiefondsen.

3. HERVORM DE BELGISCHE ECONOMIE VOOR EEN DUURZAME EN RECHTVAARDIGE TOEKOMST

Om te komen tot **een rechtvaardige transitie naar een koolstofvrije, veerkrachtige en duurzame samenleving**, moet België vooral rekening houden met de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen ofwel de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling, onder andere op het vlak van armoedebestrijding, gendergelijkheid en intergenerationele rechtvaardigheid, het recht op duurzame en betaalbare energie, het recht op voedsel en het terugdringen van ongelijkheid. Om die ambitie waar te maken moet de klimaatcrisis op **transversale en systemische manier** deel uitmaken van het beleidsvormingsproces. Om te komen tot een koolstofvrije samenleving zijn structurele veranderingen nodig in onze economie en onze manier van leven. We moeten een nieuw welvaartsmodel definiëren, dat weinig hulpmiddelen gebruikt en tegelijk duurzaam, solidair en veerkrachtig is. België mag zich niet beperken tot het bijeenvoegen van individuele en afzonderlijk bedachte maatregelen, zonder strategisch en op lange termijn na te denken over hoe we onze economie, onze mobiliteit, ons stedelijk weefsel of ons grondgebruik gaan hervormen. De transitie eist dus een **actieve samenwerking tussen het federale**

niveau en de regionale entiteiten, om coherente maatregelen te garanderen en verkeerde oplossingen te vermijden.

3.1. TRANSVERSALE MAATREGELLEN

Hieronder brengt de Klimaatcoalitie een niet-exhaustieve lijst van transversale maatregelen die moeten dienen als richtlijnen voor alle overheidsbeleid. Enerzijds is het van cruciaal belang om onmiddellijk af te stappen van beleidsmaatregelen die de klimaatcrisis verergeren, zoals maatregelen die een structurele afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en van de overconsumptie bestendigen. Anderzijds moet de ontwikkeling van goede praktijken en duurzame oplossingen worden aangemoedigd.

- **Veranker alternatieve welvaartsindicatoren voor het BBP in de politieke besluitvorming.** Iedereen is het er vandaag immers over eens dat het BBP niet geschikt is om het welzijn van onze bevolking, de kwaliteit van het leefmilieu, de ongelijkheid en de kwaliteit van onze openbare diensten correct te beoordelen. Ons beleid dat vooral gericht is op onbeperkte groei van het BBP, veroorzaakt ecologische en maatschappelijke schade die, boven een bepaalde drempel, groter is dan de voordelen van een groeiend BBP. Die nieuwe indicatoren moeten weergeven in welke mate is voldaan aan een sociale minimumstandaard als de ecologische limieten, zoals het koolstofbudget. Het is niet alleen nodig nieuwe geharmoniseerde, uitvoerbare en gemakkelijk te hanteren indicatoren te gebruiken, maar we moeten er ook op toezien dat die ook effectief de politieke besluitvorming voeden. Door deze alternatieve indicatoren mee te nemen in het begrotingsproces, kunnen de parlementsleden hier een rol in spelen.
- De **concrete maatregelen** om het NEKP (Nationaal Energie- en Klimaatplan) in te vullen en de doelstellingen te bereiken, moeten **gedetailleerd, doorgerekend o.v.v. impact, gepland en begroot zijn** in de tijd. We mogen geen genoegen nemen met ambitieuze doelstellingen als er geen strategisch plan is om die doelen te concretiseren.
- Pas effectief de wetgeving inzake **impactstudies**^{xiv} toe, wat nu niet het geval is, om te komen tot een **systematische klimaattest** van de politieke en economische beslissingen wat betreft de uitstoot van broeikasgassen en meer algemeen de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling (zoals biodiversiteit, scheppen van banen en garanderen van waardig werk, ongelijkheid en armoede). Het Impactanalysecomité^{xv} moet daadwerkelijk worden opgericht en middelen krijgen waardoor het zijn rol kan spelen bij het bepalen "*van relevante criteria en indicatoren die het mogelijk maken de potentiële gevolgen te evalueren*" van de regelgeving en plannen. Het moet ook zorgen voor het betrekken en raadplegen van het maatschappelijk middenveld door middel van adviesraden op elk bevoegdheidsniveau. Op die manier moet elke maatregel van te voren grondig worden geëvalueerd. Ten slotte moeten die impactstudies op transparante wijze worden gepubliceerd, zoals voorzien in de geldende wetgeving.
- Versterk de capaciteit van alle **administraties en openbare studiediensten** die betrokken zijn bij de uitvoering van het klimaatbeleid, en waarvan sommige te weinig personeel hebben.
- Ondersteun het Burgmeesterconvenant om de invoering van een klimaatactieplan in elke **gemeente** aan te moedigen. Zoals voorzien in het Convenant moet dat plan uitgaan van alle gemeentelijke bevoegdheden zoals mobiliteit, ruimtelijke ordening, huisvesting, energie, maatschappelijk werk, onderwijs, en afvalbeheer.
- Voer het actieplan voor **gendergelijkheid** uit dat werd opgesteld tijdens de COP23 in Bonn^{xvi}, met maatregelen voor genderevenwicht binnen de besluitvormingsstructuren. Het is immers de plicht van staten om de deelname van vrouwen aan de Belgische delegatie (en in het algemeen aan alle bevoegdheidsniveaus) te ondersteunen, en om mededelingen te publiceren met gegevens over de genderspecifieke gevolgen van de klimaatcrisis en het beleid om die aan te pakken.
- Stimuleer het **onderwijs** over de klimaatproblematiek. Het is belangrijk om informatie te verstrekken over de mechanismen van de klimaatcrisis, hun gevolgen en de individuele acties om een gedragsverandering te stimuleren. Leerkrachten moeten hun leerlingen over dit

onderwerp kunnen vormen en moeten daarom een diepgaande opleiding over de milieuproblematiek krijgen. Er moet permanente vorming worden aangeboden om de burgers die de schoolbanken reeds verlaten hebben te sensibiliseren.

- Ontwikkel de sectoren van de **transitieberoepen**. Om een duurzame en rechtvaardige economie op te bouwen, moeten jongeren worden opgeleid voor de beroepen van de toekomst en moeten werknemers zich kunnen herscholen in sectoren die toekomstkansen bieden (zie ook 3.4).
- Bevorder **onderzoek en innovatie** op het vlak van klimaatmitigatie en -adaptatie, zowel in de exacte wetenschappen als in de sociale wetenschappen. Er moet financiering beschikbaar zijn om onderzoeksacties te bevorderen die de ecologische transitie in de Belgische context kunnen versnellen, en die ook zoeken naar de beste manier om de ecologische, economische en maatschappelijke gevolgen van de verschillende maatregelen te bestuderen (zie klimaattest).

3.2. SECTORALE MAATREGELEN

3.2.1. Kies voor milieuvriendelijke, betaalbare en veilige energie

Een lager energieverbruik en energiezuinigheid zijn onontbeerlijke voorwaarden voor de transitie naar een 100% hernieuwbare samenleving. Omdat het klimaatbeleid bovendien niet kan worden losgekoppeld van het sociaal beleid, moeten ook **het beperken van energiearmoede en aandacht voor een voor iedereen betaalbare energierekening** hoekstenen zijn voor alle maatregelen op het vlak van energie.

- **Bepaal een interfederale energievisie** met een traject dat België ertoe leidt haar energieverbruik te verminderen en te streven naar 100% duurzame energie ruim voor 2050 (en bij voorkeur tegen 2040). De elektriciteitssector zou al voor die tijd 100% hernieuwbaar moeten zijn, waarbij de recente Energyville-studie aantoont hoe in 2030 al 66% bereikt kan worden^{xvii}. Dit moet leiden tot een coherent plan voor rationeel energieverbruik en energie-efficiëntie dat verspilling en overconsumptie beperkt, en tot een snellere ontwikkeling van hernieuwbare energie.
- Respecteer de wet op de **kernuitstap** en stap in dat kader uiterlijk in 2025 volledig af van kernenergie. Sluit zo snel mogelijk de scheurtjesreactoren van Doel 3 en Tihange 2. Stel een overgangsplan op om de werknemers van die vestigingen een toekomst te bieden. Versterk het wettelijk kader over de financiering voor de ontmanteling en het afvalbeheer, door de hiervoor verzamelde middelen uit het Synatom-fonds onder te brengen bij een onafhankelijke instelling.
- Ondersteun een brede opschaling en **uitrol van hernieuwbare energiebronnen**, als eerste vereiste voor een elektrificatie zonder enige uitstoot en het CO₂-vrij maken van diverse sectoren. Voor **offshore** energie kan in de toegewezen zones voor windparken van het Belgisch deel van de Noordzee optimaal in totaal 4,4 GW aan hernieuwbare capaciteit op natuurinclusieve manier worden geïnstalleerd. De aansluitingen met het elektriciteitsnet op het vasteland moeten worden geoptimaliseerd om onnodige infrastructuur te vermijden. Geef daarnaast prioriteit aan de samenwerking tussen de Noordzeelanden zoals binnen de NSEC, en de uitbouw van een offshore grid. België dient hier een voortrekkersrol te spelen.
- Voorzie bovengrenzen voor het gebruik van **biomassa** die haalbaar zijn voor het grondgebruik, het respect voor de landrechten van de lokale bevolking en het behoud van de biodiversiteit, zowel hier als elders in de wereld. De productie van gas of energie op basis van voedsel moet worden vermeden. De uitstoot van broeikasgassen door het gebruik van bosbiomassa moet ook de *carbon payback time* omvatten, dat wil zeggen de tijd die nodig is voor opname van de CO₂ door de bossen waaruit de gebruikte bomen afkomstig zijn. De verbranding van bosbiomassa in elektriciteitscentrales moet worden uitgesloten. Die bron kan op kleine schaal worden gebruikt in lokale projecten gebaseerd op warmtekrachtkoppeling.
- Sluit **biobrandstoffen** op basis van voedsel- en landbouwgewassen^{xviii} uit van elke verplichting

tot bijmenging in fossiele verbrandingsmotoren en verlaag de doelstellingen van het NEKP met betrekking tot biobrandstoffen. Het gebruik van geavanceerde biobrandstoffen moet voldoen aan strikte duurzaamheidscriteria. De gewesten moeten hun bevoegdheid en verantwoordelijkheid op het vlak van mobiliteit opnemen door resoluut te kiezen voor een vermindering van het lucht- en autoverkeer, de ontwikkeling van alternatieven (zoals openbaar vervoer, zachte mobiliteit en autodelen) en het inzetten van minder vervuilende technologieën (zoals elektrische wagens en electro fuels). Zie sectie 3.2.4.

- Reserveer **hernieuwbare waterstof** voor industriële processen, vooral in de zware industrie (zoals chemie, staal en non-ferro), en voor die sectoren die moeilijk te elektrificeren zijn, zoals de lucht- en scheepvaart over lange afstanden. Ondersteun enkele pilootprojecten voor de productie van hernieuwbare waterstof om ervaring op te doen met de technologie. Start nu al met de planning van de nodige energie-infrastructuur binnen een klimaatneutrale visie op industrie. Verzeker voorrang aan het rechtstreeks gebruik van hernieuwbare elektriciteit, vraagsturing en sectorkoppeling omwille van hun hogere energetische efficiëntie. Nieuwe productie van blauwe waterstof, op basis van fossiel gas en carbon capture and storage (CCS), heeft geen toekomst en dreigt ofwel een stranded investment te worden ofwel een lock-in van het gebruik van fossiel gas.
- Zorg voor een snelle en sterke omzetting van de Europese Vierde Elektriciteitsrichtlijn^{xix} en de herziene Richtlijn Hernieuwbare Energiebronnen^{xx} in regionale wetgeving, met optimale ondersteuning van de nieuw gecreëerde concepten zoals **energiegemeenschappen**. Promoot deze nieuwe concepten en de mogelijkheden voor extra investeringen in hernieuwbare energie die ze creëren zo breed mogelijk, zorg voor voldoende ondersteuning bij het opstarten van nieuwe projecten en geef de burger een centrale plaats binnen energiegemeenschappen. Zorg voor een interessant en stabiel financieel kader waarbij de aangerekende distributiekosten de werkelijke kosten zo correct mogelijk reflecteren en **een sociaal rechtvaardige verdeling van de netkosten mogelijk maken, ook tussen de gezinnen en de industrie**.

3.2.2. Mobiliseer de industrie voor een milieuvriendelijke en circulaire economie

- Ontwikkel **een gezamenlijk en bindend transitiekader** (inclusief de moeilijkst om te schakelen industrieën), inbegrepen klimaatneutraliteit en (netto) vastlegging van broeikasgassen voor de zware industrie (de ETS-bedrijven), op basis van een goed onderbouwde, ambitieuze, evidence based, innovatieve en participatief opgestelde roadmap en stel hiervoor een **investeringsplan** op. Zorg ervoor dat relevante belanghebbenden, waaronder overheid, industrie, werknemers en vakbonden, academische wereld en het middenveld **dit transitiekader opvolgen en aanscherpen** in de tijd.
- Richt **een onafhankelijk observatorium** in dat de monitoring en evaluatie van het beleid uitvoert en communiceert over de evoluties, impacts en trends op een toegankelijke, regelmatige en transparante manier.
- **Vermijd lock-ins** in fossiele en nucleaire technologieën en infrastructuur en garandeer dat nieuwe technologie en infrastructuur in lijn liggen met de meest optimale route richting klimaatneutraliteit, en kies maximaal voor **schaalbare en circulaire oplossingen**.
- Zet maximaal in op **vraagreductie en circulariteit** om de toegenomen energievraag te minimaliseren, grondstofgebruik te reduceren en kosten te drukken. Zorg daarom dat het transitiekader een koppeling maakt met Europees en nationaal beleid omtrent en ten gunste van de circulaire economie (zoals productnormen, fiscaliteit, logistiek en research & development).
- Zet een beleid uit waarbij overheden ook zelf initiatieven nemen in het **opzetten en steunen van bedrijven en coöperaties voor industriële toepassingen**, in plaats van alles uit te besteden. Zo verzekert de overheid investeringen in noodzakelijke infrastructuur, maar deelt ze ook in het rendement en krijgt ze een betere return on investment.
- Zorg dat overheden in België meehelpen om afzetmarkten voor koolstofarme en circulaire producten en diensten te creëren **via publieke aanbestedingen** voor infrastructuur en goederen, meewerken op Europees niveau aan een betere regulering, inbegrepen de

verstrenging van het ETS-systeem, en bijdragen aan een performant systeem ter bescherming tegen koolstoflekage (via productnormen en een grensheffing).

- Houd rekening met de belangrijke rol van **de digitale economie**. Die veroorzaakt een groei in energieconsumptie en uitstoot van broeikasgassen. Tegelijk stelt de EU *Green Deal* de digitalisering van de economie voor als de sleutel om de economie koolstofneutraal te maken. Garandeer dat beslissingen hierover worden voorafgegaan door een democratisch debat en gepaard gaan met een strikte omkadering.

3.2.3. Renoveer gebouwen op een energie- en grondstoffenefficiënte wijze

- Maak alle **publieke gebouwen klimaatneutraal** tegen 2040.
- De klimaatuitdaging veronderstelt dat het residentiële gebouwenpark in 2050 gemiddeld het A-label haalt en dat alle tertiaire gebouwen klimaatneutraal zijn. Die gigantische bouwverf, die zal zorgen voor werkgelegenheid en meer welzijn voor de Belgen, veronderstelt **dat de gewestelijke renovatiestrategieën worden verheven tot een echte “nationale zaak”**. Die strategieën moeten immers transversaal zijn en een groot aantal belemmeringen aanpakken, zoals het gebrek aan geschoolde arbeidskrachten, te beperkende stedenbouwkundige voorschriften, het gebrek aan woonmobiliteit en de gebrekkige informatieverstrekking aan de burgers. Daartoe moeten de verschillende hefboomen waarover de overheid beschikt, worden ingezet, zoals regelgevende (verplichte energieprestatienorm), fiscale (bv. hervorming van de onroerende voorheffing) en financiële instrumenten (zoals voorrang voor financiële producten die beantwoorden aan de noden, voorfinancieringsschema's, renteloze leningen, premies en renovatieprogramma's). Dit met bijzondere aandacht voor de problematiek van de "*locatif incentive gap*", waardoor deze hefboomen momenteel weinig doeltreffend zijn. Gezien de geringe directe opbrengst van veel grondige renovatiewerken, vereisen die strategieën aanzienlijk meer **overheidsinvesteringen, die onder andere kunnen worden verstrekt vanuit het nationaal investeringsplan en de Europese middelen uit het Next Generation EU Fund**.
- **Maak een eind aan de energiearmoede** door steun te bieden bij investeringen die nodig zijn voor een doeltreffende renovatie van de woningen van gezinnen in kansarmoede en door hen te ondersteunen.
- Verbied de verkoop van **nieuwe verwarmingstoestellen op steenkool en stookolie** en inefficiënte verwarmingstoestellen op hout. Faseer tegen 2030 verwarmingsketels op aardgas uit om de overgang naar duurzame alternatieven zoals (hybride) warmtepompen, warmtenetten en innovatieve technieken te stimuleren. Steun de omschakeling op groene warmte.

3.2.4. Versnel de overstap naar een slimme mobiliteit met nuluitstoot

- Ontwikkel een **duurzaam mobiliteitsbeleid** in overleg met de verschillende bevoegdheidsniveaus. Dit beleid moet de uitdagingen rond mobiliteit en toegankelijkheid op een integrale manier benaderen, om de uitstoot van transport naar nul te brengen en de levenskwaliteit te verbeteren (minder files, verkeersongevallen en geluidshinder, meer schone lucht en voldoende veilige ruimte voor zachte modi) en een duurzaam en klimaatneutraal (nuluitstoot) systeem te bereiken. Werk een plan uit om de verschillende vervoersmodi te decarboniseren, met doelstellingen voor 2030, 2040 en 2050. Hiervoor zijn de volgende pistes cruciaal: het verminderen van de mobiliteitsvraag, de modal shift naar zachte modi (stappen, fietsen, micromobiliteit) en kwalitatief zero-emissie openbaar vervoer, het inzetten op (de ontwikkeling van) emissievrije technologieën en de overstap naar lichtere en minder krachtige wagens en gedeelde mobiliteit.
- Stop de verkoop van nieuwe **wagens met een verbrandingsmotor** voor 2030. En leg dit vast in het Nationaal Energie- en Klimaatplan 2030.
- **Faseer de tankkaart uit, bevoordeel vanaf 2023 enkel lichte, elektrische bedrijfswagens met beperkt vermogen en faseer salariswagens uit voor 2030**. Voorzie bij uitfasering een

vergoeding gelijkwaardig aan de de salariswagen en de daaraan gekoppelde voordelen, in het kader van het eenheidsstatuut arbeiders-bedienden, voor alle werknemers (bv. in de vorm van een mobiliteitsbudget) en stimuleer woon-werkverkeer met openbaar vervoer en (elektrische) fiets. Zorg daartoe dat werknemers met het openbaar vervoer en met de fiets vlot toegang hebben tot hun werklocatie, ook als die in industriegebied ligt.

- Zet in op **kernversterking**.
- Stop de verdere capaciteitsuitbreiding van **weginfrastructuur**.
- Stop de capaciteitsuitbreiding van **luchtvaartinfrastructuur**. Voer een **vliegtaks** in. Pleit op Europees niveau voor het invoeren van een **kerosinetaks**. Maak van Brussel een hub voor **internationaal treinverkeer** en stel een verbod in op korte-afstandsvluchten.
- Werk samen met alle bevoegdheidsniveaus om in België een **daadkrachtig beleid voor het stimuleren van actieve, zachte vervoersmodi** (wandelen, fietsen, micromobiliteit) te voeren. In het bijzonder door het financieren van veilige fiets- en wandelinfrastructuur.
- Ontwikkel en **investeer in kwalitatief en emissievrij openbaar vervoer**, met respect voor natuurgebieden. Ga voor het Zwitserse model van gecadanseerde dienstregeling, ontwikkel multimodale knooppunten aan de stations, met vlotte aansluiting op emissievrije bus- en tramlijnen, voldoende veilige fietsinfrastructuur en toegang tot elektrische deelwagens, deelfietsen en gedeelde micromobiliteitsmodi.
- Geef de voorkeur aan **korte ketens** en het herlokaliseren van productie om de vervoersvraag van goederen te verminderen. Zet in op het emissievrij maken van (stedelijk) goederenvervoer en op de modal shift naar trein en emissievrije (binnen)scheepvaart.

3.2.5. Ontwikkel een rechtvaardig, gezond en milieuvriendelijk voedselsysteem

- Werk een breed gedragen **coherent voedings- en landbouwbeleid in overeenstemming met de Europese “Farm to Fork” en biodiversiteitsstrategie** uit. Leg naar analogie met de EU-doelstellingen voor de reductie van het pesticidgebruik in de landbouw (-50% tegen 2030), de toename van het aandeel aan waardevolle elementen voor biodiversiteit in landbouwgebied (minimum 10% tegen 2030) en de toename van het aandeel biologische landbouw in ons land (minimum 25% areaal tegen 2030) gelijkwaardige doelstellingen en concrete maatregelen voor België vast. In een coherent voedingsbeleid worden beleidsacties in de domeinen landbouw, innovatie, handel, welzijn en leefmilieu op elkaar afgestemd. Dergelijk coherent beleid heeft als uitgangspunt dat **duurzame, biologische, lokale, gevarieerde en gezonde voeding voor iedereen toegankelijk** is. Promoot eerst, en veralgemeen nadien biologische, lokale en seizoensgebonden producten, en streef naar een beter evenwicht tussen dierlijke en plantaardige voeding.
- Vertaal de ambities van het Klimaatkoord van Parijs in het Belgische landbouwbeleid. De **landbouwsector dient zowel in te zetten op mitigatie en adaptatie** om een antwoord te bieden op de vele uitdagingen waar de sector voor staat.
- Voorzie **voldoende budget van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor maatregelen voor klimaat en milieu**. Minimum 30% van het budget uit de eerste pijler dient voorbehouden te worden voor de ecoregelingen en daarnaast dient een voldoende ambitieuze ecoconditionaliteit als randvoorwaarde te gelden voor de directe steun. Stel hierbij ook doeltreffende mechanismen voor evaluatie en monitoring in, die tonen hoe de maatregelen het bereiken van milieudoelstellingen mogelijk maken.
- Zet in op **biologische en agro-ecologische landbouwpraktijken** die een win-win voor landbouw(er), natuur, klimaat en gezondheid mogelijk maken. Stimuleer dit via het GLB, via kennisdeling, advies en meer biologische en agro-ecologische opleidingen binnen het landbouwonderwijs.
- Bevorder goede methodes van **bodem- en (grond)waterbeheer** (in de landbouw, tuinbouw, en het bosbeheer) die de koolstofvoorraden in de bodem behouden en herstellen. Zet in op het behoud van de oppervlakte van (langdurig) permanent grasland en de bescherming van valleigraslanden en veengronden. Hanteer de principes van ‘regeneratieve’ (herstellende) landbouw zoals minimale bodembewerking, gewasrotatie en -diversificatie, groenbemesting,

compostering en begrazing. Vermijd het gebruik van bodemvernietigende praktijken zoals het gebruik van pesticiden en kunstmest.

- Bouw de **veestapel** af met minimaal 60% tegen 2050. Stel hiervoor een strategisch plan op om deze afbouw op een sociaal en economisch verantwoorde manier te laten verlopen. Zet in op ecologische, volledig **grondgebonden veeteelt**: streef daarbij naar voeder(eiwit)autonomie om import van veevoeder (zoals soja) te minimaliseren en stem de grootte van de veestapel af op de noden die deze vervult (valoriseren van grasland en verwerken van reststromen). Voorzie meer **plantaardige eiwitalternatieven**, promoot eerst deze alternatieven en vervolgens de consumptie van minder maar kwalitatief beter vlees.
- Zorg voor een **eerlijke verdeling van de GLB-middelen met een hogere vergoeding voor landbouwers die ecosysteemdiensten leveren**. Treed regulerend op in de voedselketen, zodat landbouwers een betere positie verwerven in de voedingsketen en hun duurzaam geproduceerde producten niet onder de kostprijs moeten verkopen.
- Versterk **voedselsoevereiniteit** door de zelfvoorzieningsgraad te verhogen, vooral voor granen, groenten en fruit, peulvruchten en plantaardige oliën, en door onze afhankelijkheid van de invoer van industriële gewassen (zoals palmolie en soja) te stoppen.
- Vertaal de **Verklaring van de Verenigde Naties over de Rechten van de Boeren** naar nationale en regionale plannen, waarbij de rechten op land, zaaigoed, een gezond milieu en een waardig inkomen voor landbouwers worden gegarandeerd.

3.2.6. Behoud en herstel ecosystemen en biodiversiteit

- **Erken dat de strijd tegen het verlies van biodiversiteit een belangrijke hefboom is** om de klimaatcrisis en andere belangrijke eraan verbonden maatschappelijke uitdagingen (zoals socio-economische, gezondheid en voedselzekerheid) aan te pakken. Verwijs in regionale en nationale beleidsplannen expliciet naar de doelstellingen van het Biodiversiteitsverdrag ("*Convention on Biological Diversity*" of CBD), de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen ("*Sustainable Development Goals*" of SDG's) en de EU Biodiversiteitsstrategie. Zorg zo voor meer coherentie en integratie, en vermijd negatieve impact (bv. via subsidies).
- Pleit voor ambitieuze ontwikkeling en uitvoering van de **post-2020 biodiversiteitsstrategieën** op internationaal (CBD), Europees en nationaal niveau. Hierin moeten al de sleutelfactoren van de huidige biodiversiteitscrisis effectief en duurzaam aangepakt worden.
- **Maak van natuur een bondgenoot** door concreet te investeren in de uitbreiding van effectief beheerde en beschermde natuurgebieden (in lijn met EU Biodiversiteitsstrategie tot **ten minste 30% op land en 30% op zee**, met aandacht voor natuurlijke koolstof-hotspots), groenblauwe netwerken en ontsnippering, een actief onthardingsbeleid, een daadkrachtige betonstop en een duurzaam landbouwbeleid. Geef zo prioriteit aan **ecosysteem-gebaseerde oplossingen** voor een gezonde en veerkrachtige samenleving met voldoende ruimte voor natuur en constructieve betrokkenheid van alle actoren.
- Pak **de geïmporteerde ontbossing** aan, onder andere verbonden aan de consumptie van vlees, soja, palmolie en andere grondstoffen. Verleen hiervoor steun aan de ontwikkeling en uitvoering van nieuwe Europese regelgeving en neem flankerende initiatieven in eigen land om toeleveringsketens te verduurzamen, eerlijk te maken (d.w.z. respect voor mensenrechten) en de Belgische voetafdruk te verminderen.
- Pas nauwgezet de Europese regelgeving toe om te strijden tegen **de invoer van illegaal hout en wilde soorten** met voldoende middelen en samenwerking tussen de betrokken administratieve en gerechtelijke instanties.
- België moet zijn leidersrol als **Blue Leader** versterken door de toepassing van het voorzorgsprincipe met betrekking tot de ontwikkeling van **diepzeemijnbouw**. Dit in navolging van de Europese Commissie die er in de EU Biodiversiteitsstrategie voor pleit mineralen op de zeebodem niet te ontginnen vooraleer de impact van diepzeemijnbouw op het mariene milieu, de biodiversiteit en andere menselijke activiteiten voldoende onderzocht is en de risico's gekend zijn. We vragen dat België dit engagement actief ondersteunt en incorporeert in de wetgeving rond diepzeemijnbouw. Daarnaast moet België kiezen voor echte innovatie en actief

inzetten op een circulaire economie en de uitbouw van offshore energie in het Noordzeebekken.

3.2.7. Bouw aan een bewuste consumptie in het kader van een circulaire economie

- Streef een drievoudig doel na op vlak van **consumptie**: minder, beter en anders.
  - streef naar minder verbruik van goederen en diensten met impact op de planeet;
  - ga verspilling tegen;
  - maak de transitie naar een model van een lokaal verankerde, veerkrachtige en maatschappelijk verantwoorde circulaire en deeleconomie mogelijk.
- Verbied, net als voor tabak, **reclame voor goederen en diensten die sterk bijdragen aan de klimaatcrisis** en aan de verwoesting van de aarde, zoals vliegtuigreizen, overmatige vleesconsumptie of auto's die meer uitstoten dan het gemiddelde van de Europese emissiedoelstellingen (95 gCO₂/km in 2020, daarna minder), of die zwaarder zijn dan gemiddeld (1400 kg) en dus meer energie verbruiken en gevaarlijker zijn in het verkeer.
- **Werk financiële drempels voor duurzame consumptie weg** en stuur het aanbod richting duurzame producten en diensten, zodat duurzaam leven niet verhinderd wordt door je sociale achtergrond.
- **Verhoog de wettelijk verplichte garantietermijn** voor toestellen waarvan we redelijkerwijs kunnen verwachten dat ze aanzienlijk langer meegaan dan twee jaar (bijvoorbeeld minimum 5 à 10 jaar voor grote huishoudtoestellen en minimum 3 à 5 jaar voor elektronica).
- **Verbied de verkoop van de minst energie-efficiënte nieuwe producten** in het productaanbod (bijvoorbeeld koelkasten met een energielabel lager dan B) door de minimaal vereiste productnormen te verstrengen.
- Versterk de **Europese normen voor duurzaamheid, herstelbaarheid en recycleerbaarheid**, geldig voor alle industriële producten die in Europa worden verkocht. Veranker **een duurzame en circulaire ontwerpverplichting** in combinatie met een elektronisch, transparant **productpaspoort** in de wetgeving, in lijn met het Europees Actieplan Circulaire Economie. Hanteer daarbij een **right to repair-benadering**, zodat voorwerpen en toestellen zo gemakkelijk mogelijk hersteld of ontmanteld kunnen worden en onderdelen opnieuw gebruikt kunnen worden. Werk daarom als eerste belangrijke stap een herstelscore uit die aangeeft in welke mate de apparaten kunnen gerepareerd worden.
- Investeer in **circulaire (deel)initiatieven** die kijken naar **de hele levenscyclus van producten** en zich richten op (1) het repareren en updaten van producten en (2) het maximaliseren van het hergebruik van zeldzame, niet-hernieuwbare grondstoffen in alle fabricage- en leveranciersprocessen.
- Neem in de koolstofboekhouding **de emissies van broeikasgassen op, die vrijkomen bij het productieproces** van in het buitenland geproduceerde goederen die in België worden geconsumeerd. Leg een parallelle doelstelling vast voor het verminderen van die uitstoot van broeikasgassen als gevolg van de consumptie. Het importbeleid moet bijdragen aan het bereiken van koolstofneutraliteit op wereldvlak tegen 2050.
- Breid de doelstelling van **een afname van de materialenvoetafdruk** van 30% tussen 2020 en 2030 in het Vlaamse Klimaat- en Energieplan 2030 uit naar heel België.

3.3. FINANCIERING VAN DE TRANSITIE

Er is nood aan een algemene strategie van heroriëntering van de uitgaven en investeringen om een rechtvaardige transitie naar een koolstofvrije samenleving mogelijk te maken (conform artikel 2 van het Akkoord van Parijs). Daarnaast zijn er nieuwe, grootschalige investeringen en dus financieringsbronnen nodig. Door sociale en klimaatdoelstellingen met elkaar te verbinden, leveren deze investeringen aanzienlijke maatschappelijk baten op: zowel voor het welzijn, de tewerkstelling en de economische stabiliteit. Bovendien vermijden we de aanzienlijke kosten waar een te weinig ambitieus beleid mee gepaard zou gaan.

3.3.1. Algemene aanbevelingen

- Implementeer **een meerjarenplan** dat openbare en particuliere investeringen inzet voor een rechtvaardige transitie naar een koolstofvrije, veerkrachtige en 100% hernieuwbare samenleving. Volgens recente berekeningen vergt dit jaarlijks minstens 2% van het BBP aan bijkomende investeringen^{xxi}.
- Zorg voor **een gecoördineerde inzet** van de financiële, fiscale en monetaire instrumenten op federaal, regionaal en Europees niveau, in dienst van een ambitieuze, eerlijke transitie.
- Houd bij de heroriëntering van de financieringsstromen rekening met **de verdelingseffecten** van het beleid. Breng deze in kaart, kies voor oplossingen waarbij sociale en klimaatdoelstellingen elkaar versterken, en zorg voor brede sociale correcties en voldoende flankerend beleid.

3.3.2. Concrete aanbevelingen

- De klimaatcrisis moet **centraal staan in het relancebeleid** naar aanleiding van de coronacrisis. Onder meer de middelen uit het Europees Herstelfonds moeten aangewend worden ter versnelling van een eerlijke klimaattransitie. Vervuilende sectoren mogen enkel ondersteuning krijgen indien zij akkoord gaan met concrete en afdwingbare sociaal-ecologische afspraken.
- Maak **jaarlijkse inschattingen van de ‘financieringskloof’** in functie van een eerlijke transitie, en breng op gedetailleerde wijze de particuliere en publieke financieringsstromen in kaart naar milieuvriendelijke, neutrale en vervuilende investeringen.
- Ontwikkel een beleid tot **desinvestering van publieke middelen uit fossiele en nucleaire brandstoffen** en betrek daar ook de sectoren en procedés bij die structureel koolstof produceren of afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen.
- Zorg voor een eerlijke financiering van de transitie via **een progressieve fiscaliteit**, onder andere via een vermogensbelasting op de grote vermogens. Pleit binnen de EU en de OESO voor ambitieuze voorstellen inzake multinationale belastingontwijking en belastingconcurrentie.
- Zorg dat **de overheid deelt in de opbrengsten** van maatschappelijk nuttige en rendabele investeringen, en maak subsidies, cofinanciering, vrijstellingen en belastingvoordelen afhankelijk van concrete sociale en klimaatdoelstellingen.
- Zet **Belfius en de federale en regionale publieke investeringsfondsen** in als **speerpunt van de investeringsstrategie voor economische heropbouw en de eerlijke transitie**. Hun investeringen blijven immers buiten de nationale begroting en ze moeten geen kortetermijnwinsten boeken. Daardoor zijn ze erg geschikt om te investeren in projecten met hoog maatschappelijk rendement. In België kunnen we staatsbank Belfius transformeren tot een echte publieke bank en ook de rol en de middelen van de publieke investeringsfondsen (FPIM, Finance.Brussels, PMV en SRIW) versterken.
- Ondersteun eveneens **een versterking van de middelen van de Europese Investeringsbank (EIB)** en maak van de EIB een volwaardige Europese klimaatinvesteringsbank.
- Pleit er in het Europees Parlement en de Europese Raad voor dat ook de **Europese Centrale Bank (ECB) in al haar operaties rekening houdt met de milieudoelstellingen van de EU**, steunend op artikel drie van het verdrag van de EU. De ECB kan deze rol o.m. spelen via het monetair beleid: door niet langer obligaties van vervuilende bedrijven op te kopen, of door de capaciteit van de EIB te vergroten via de aankoop van klimaatgerelateerde obligaties^{xxii}.
- Ondersteun **Europese initiatieven die de financiële sector verplichten** tot (1) meer transparantie, en (2) een gecontroleerde uitfasering van hun blootstelling aan de fossiele economie - waarbij de klimaatwetenschap het tempo bepaalt. Ondersteun op Europees niveau de ontwikkeling van een oplistings (taxonomie) van vervuilende economische activiteiten die van toepassing is op banken en investeerders. Onderzoek welke aanvullende initiatieven hier op nationaal en/of regionaal niveau reeds mogelijk zijn.

- **Heroriënteer de heffingen op elektriciteit naar fossiele brandstoffen in het kader van een brede taxshift.** Zorg hierbij dat de opbrengsten naar de klimaattransitie gaan en naar flankerende maatregelen om burgers te ondersteunen die in precare financiële omstandigheden leven.
- Besteed alle **inkomsten uit de Europese handel in emissierechten (ETS-inkomsten)** aan het klimaatbeleid: enerzijds op nationaal niveau, anderzijds via de internationale klimaatfinanciering. De ondersteuning van het concurrentievermogen van energievervlindende bedrijven maakt geen deel uit van het klimaatbeleid.

NAAR EEN SOLIDAIRE KLIMAATTAXSHIFT?

Er woedt een hevig debat over de rol van milieufiscaliteit en de invoering van een koolstofbijdrage (of, afhankelijk van de standpunten en methoden: “-prijs”, “-belasting” of “-dividend”).

Voor de Klimaatcoalitie is het van belang om de complexiteit van dit onderwerp en de legitimiteit van de verschillende standpunten te erkennen. Het moet bekeken worden vanuit het perspectief van een eerlijke transitie, waarin economische welvaart, sociale rechtvaardigheid en respect voor de ecologische grenzen nauw samengaan. In het kader van een dergelijke systemische visie mogen we er niet van uitgaan dat we de schade van een beleidsmaatregel elders wel corrigeren. We moeten integendeel elke ingreep steeds bekijken vanuit zowel economisch, milieu- als sociaal perspectief (volgens het model van de Donut^{xxiii}).

Verschillende Europese landen hebben reeds systemen voor een koolstofheffing opgezet, volgens diverse modaliteiten. Sommige landen, zoals Frankrijk, richten zich vooral op de non-ETS sectoren en particulieren, andere, zoals Nederland en het Verenigd Koninkrijk, richten zich op de ETS industrieën. De aanwending van de middelen varieert ook sterk. Sommige landen voorzien een rechtstreekse herverdeling van de inkomsten naar de burger (namelijk in Zwitserland), andere financieren hiermee de algemene begroting (Frankrijk). Duitsland en Luxemburg, die hun systeem voor koolstoffarifiering begin 2021 gelanceerd hebben tegen een prijs van respectievelijk 25 en 20 €/tCO₂, willen de inkomsten opnieuw verdelen (met o.m. specifieke sociale uitgaven in Luxemburg) en gebruiken voor de financiering van een koolstofarme transitie. Ook in België staat de kwestie van de koolstofbijdrage vandaag op de politieke agenda.

Voor de Klimaatcoalitie vormt milieufiscaliteit, en de toepassing van het principe van "de vervuiler betaalt", een instrument dat complementair is met andere beleidsinstrumenten (sensibilisering, normen, planificatie). Het uitfaseren van fossiele brandstoffen in minder dan dertig jaar zal moeten gebeuren op basis van een plan dat verschillende ingrepen slim combineert. De naleving van het recht op een gezond leefmilieu vereist dat men vervuilende handelingen stopzet en deze in een aantal gevallen geleidelijk aan verbiedt.

Het geleidelijk invoeren van een **solidaire klimaattaxshift**, in het kader van een eerlijke fiscaliteit, die inzet op het ontmoedigen van de productie en het gebruik van fossiele brandstoffen en steun biedt aan huishoudens met een laag inkomen, kan ons op het juiste pad helpen zetten. Een dergelijke bijdrage zou zich moeten richten op een brede groep die ook ondernemingen en de industrie omvat, om zo de incentive tot decarbonisatie voor deze marktspelers te verhogen en een reële sociale herverdeling mogelijk te maken. Deze klimaattaxshift moet deel uitmaken van een pakket aan maatregelen dat de energiearmoede en -ongelijkheid aanpakt, de armoedeval tegengaat, een beheersbare energiefactuur garandeert, en huishoudens met een laag inkomen ondersteunt in de keuze voor koolstofarme consumptie (sociaal gerichte programma's voor renovatie, opties voor duurzame mobiliteit, ...).

Terwijl de toepassing van een koolstofbijdrage voor de luchtvaartsector (via een kerosinetaks of ticketbelasting) geen ernstige sociale implicaties met zich meebrengt en zonder omkaderende

maatregelen kan worden ingevoerd, geldt dat niet voor de dagelijkse mobiliteit of, meer nog, huisvesting en voeding.

Vooraleer men een klimaattaxshift invoert, moet er werk worden gemaakt van een pakket aan overheidsmaatregelen, die er op gericht zijn om iedereen toegang te geven tot een menswaardige en duurzame manier van leven, en die de economie op het pad naar koolstofneutraliteit zetten. In het bijzonder:

- Door te verzekeren dat iedereen toegang heeft tot een **waardig inkomen**, door middel van een opwaardering van de lagere lonen en sociale uitkeringen, minstens boven de armoededrempel (zie ook 3.4).
- Door te zorgen voor regelmatige en betaalbare (of zelfs gratis) toegang tot **koolstofarme mobiliteit**, in het bijzonder openbaar vervoer, de uitrol van een veilig netwerk voor zachte mobiliteit, voldoende toegang tot deelmobiliteit in landelijke gebieden en een ruimtelijke ordening die focust op kernversterking (zie ook 3.2.4).
- Door te verzekeren dat alle lagen van de bevolking toegang hebben tot **energierenovaties**, met name via de renovatie van openbare en sociale woningen (met sociale begeleiding), via solidaire financieringsmechanismen voor huiseigenaren uit de lagere inkomensgroepen, en via regelingen en steun gericht op huurwoningen (zie ook 3.2.1).
- Door de toegang te verzekeren tot **gezonde, betaalbare en kwalitatieve voeding** (zie ook 3.2.5).

Dit impliceert ook:

- De **afschaffing**, op korte termijn en met de nodige flankerende maatregelen, van de **subsidies voor fossiele brandstoffen**. Deze middelen kunnen worden herbestemd om de bovengenoemde maatregelen te bevorderen (zie ook 3.3)
- De versterking van **regelgevende maatregelen**, waaronder productnormen, gericht op het verbieden van productie- en consumptiepraktijken die veel broeikasgassen uitstoten (zie ook 3.2.7)
- De **integratie van deze maatregel in een bredere belastinghervorming**, zoals aangekondigd door de federale regering, die de volgende elementen combineert: een versterking van de progressiviteit van de belastingen, een versteviging van de sociale zekerheid, een meer evenwichtige verdeling van de belastingdruk tussen de verschillende inkomstenbronnen en tussen inkomens en vermogen, en de bestrijding van belastingontduiking en -fraude, zodat particulieren en ondernemingen een billijk aandeel bijdragen. Dit houdt met name in dat de invoering van een progressief tariefstelsel moet worden bestudeerd. Deze maatregel moet ook worden gecombineerd met de invoering van de op Europees niveau aangekondigde koolstofgrensheffing, teneinde delokalisatie en dumpingpraktijken te voorkomen (zie ook 3.3).
- Dat de **opbrengsten van deze maatregelen** aangewend worden voor sociale en ecologische doeleinden. Dit kan onder meer door deze middelen als een 'dividend' te verdelen onder de lagere en middeninkomens (bijvoorbeeld in de vorm van contant geld of energierenovatiebonnen), of door ze in te zetten ter ondersteuning van de reeds vermelde beleidsingrepen.

- De instelling van **controle-, evaluatie- en correctiemechanismen** om te garanderen dat de genomen maatregelen daadwerkelijk bijdragen tot de verwezenlijking van de milieudoelstellingen, met inachtneming van de bovengenoemde sociale randvoorwaarden.

3.4. STEL EEN RECHTVAARDIGE TRANSITIE CENTRAAL IN HET KLIMAATBELEID

Uit de COVID-19-crisis kunnen we twee belangrijke lessen trekken: de noodzaak om **de lange termijn weer te introduceren in politieke beslissingen en het onderlinge verband tussen de huidige crisissen**. Het blijkt onontbeerlijk om een langetermijnvisie op de economische, maatschappelijke, klimaat- en milieuproblemen te ontwikkelen, niet enkel om samen in actie te komen voor enkele grote doelstellingen om onze samenleving rechtvaardiger en minder ongelijk te maken, maar ook om **te anticiperen op toekomstige uitdagingen** en onze economie **veerkrachtiger** te maken voor schokken van buitenaf, zoals pandemieën, de gevolgen van de klimaatcrisis of een nieuwe financiële crisis. We hebben gezien in welke mate het gebrek aan anticipatie en voorbereiding van onze economieën en samenlevingen ons duur is komen te staan, en zelfs de ernstigste economische en sociale crisis sinds de Tweede Wereldoorlog heeft veroorzaakt.

Het is niet de bedoeling de verschillende uitdagingen één voor één te onderscheiden, maar om ze integendeel allemaal op te nemen in een **globale visie**, die het mogelijk maakt om ze in hun globaliteit te bekijken en zo passende antwoorden te bieden. De Europese *Green Deal* verwijst in die zin duidelijk naar de verbanden tussen de ecologische, sociale en economische crisis en vermeldt ook expliciet een rechtvaardige transitie. In die transitie is specifieke aandacht voor verschillende bevolkingsgroepen nodig. Er moet rekening worden gehouden met de intersectionele realiteit, onder meer op basis van gender, etnische afkomst of sociale positie in de samenleving.

De transitie naar een koolstofvrije samenleving zal leiden tot **diepgaande maatschappelijke veranderingen**. Sommige economische sectoren zullen kleiner worden, andere zullen zich ontwikkelen. Dat mag niet in de weg staan van klimaatactie. Uiteindelijk zal de balans immers positief zijn: de transitie naar een koolstofvrije samenleving zou in 2030 tot **80.000 banen kunnen opleveren** in België^{xxiv}. Maar er zullen wel snel herscholingen en nieuwe opleidingen nodig zijn voor die banen van morgen. Rekening houden met de sociale en economische uitdagingen moet een integraal onderdeel zijn van het klimaatbeleid.

De Klimaatcoalitie vraagt het volgende aan België:

- Ontwikkel een **visie voor een rechtvaardige transitie naar een duurzame, koolstofvrije en veerkrachtige samenleving**. Die visie moet rekening houden met:
  - de sociale dialoog en burgerparticipatie;
  - de ontwikkeling van een kwaliteitsvolle openbare infrastructuur voor deze transitie;
  - de ontwikkeling van vaardigheden, de herlokalisering van de economie en respect voor mensenrechten^{xxv};
  - de creatie van waardig werk;
  - de erkenning van het niet-betaalde *care work* als integraal onderdeel van de economie, die zal worden getroffen door de transitie in al haar vormen, en het nemen van systemische maatregelen om de ongelijkheid uit te vlakken;
    - de taak van “milieubeheer” niet op de schouders van vrouwen leggen (het onderwijs- en reclamesysteem aanpassen zodat “groene” consumptiekeuzes van de gezinnen een gezamenlijke verantwoordelijkheid zijn binnen het

huishouden; onze kinderen een betere educatie bieden, om kwesties als recycling en zorg voor de natuur niet langer als feminiserende activiteit te zien).

- koolstofarme basisdiensten voorzien, zodat iedereen kan deelnemen aan de groene economie, zonder dat dit een uitzonderlijke last blijkt voor sommigen (milieuvriendelijke crèches, openbaar en circulair gezondheidssysteem; steun voor hulpbehoevende personen);
  - het toevoegen van macro-economische indicatoren om het economisch succes te meten op basis van de *menselijke economie* (zie ook 3.1);
  - opleiding en permanente vorming voor de banen van morgen; speciale aandacht moet uitgaan naar werknemers in getroffen sectoren, maar ook naar vrouwen, jongeren en mensen met een migratieachtergrond. Parallel daaraan ook vorming van vrouwen voor “groene jobs” ontwikkelen en de vorming van mannen voor betaald werk in “de zorg”.
  - een sterkere sociale bescherming.
- Daartoe is het van belang om **middelen ter beschikking te stellen voor onderzoek en studie** over de betekenis van een rechtvaardige transitie naar een koolstofvrije samenleving en waardig werk voor de verschillende economische sectoren en hun werknemers, en moet over die rapporten sociaal overleg worden gepleegd.
- Stel op korte termijn een **"Nationale conferentie over de rechtvaardige transitie naar een koolstofvrije samenleving"** in, om de politieke actoren, de burgers en het maatschappelijk middenveld samen te brengen en gezamenlijk de meest sociaal rechtvaardige structurele maatregelen te bepalen, onder andere op het vlak van belastingen, opleiding en werkgelegenheid en op coherente wijze de vereisten van “het einde van de maand” te verzoenen met die van “het einde van de wereld”.
- Pas consequent het principe van de vervuiler betaalt toe, zodat **de industrie haar eigen klimaattransitie financiert**. Dit vermijdt de socialisering van de kosten en de privatisering van de baten.
- Voorzie een **specifieke transitie voor elke sector die werkt op fossiele en nucleaire energie**, om een rechtvaardige en versnelde transitie te verzekeren in bedrijven waarvoor een transitie naar koolstofneutraliteit moeilijker door te voeren is. Dit veronderstelt ook de ontwikkeling van de betrokken werkne(e)m(st)ers en van hun vaardigheden. Bovendien zijn nieuwe wetgevende kaders noodzakelijk om indien nodig een sociaal plan met specifieke maatregelen mogelijk te maken.

4. ZORG VOOR EEN BETER EN MEER PARTICIPATIEF BESTUUR

Een van de redenen voor het Belgisch gebrek aan ambitie en inzet voor het klimaat ligt in **het systeem van de klimaatgovernance**, dat de verschillende entiteiten van de staat er helemaal niet toe aanzet om hun werk te coördineren. Om een ambitieuze transitiestrategie te kunnen uitvoeren, moeten de besluitvormingsorganen de samenwerking bevorderen. De gewesten, gemeenschappen en de federale overheid moeten op coherente manier samenwerken, met respect voor het principe van wederkerigheid. Een verenigde wetgevende macht met een gemeenschappelijke coherente visie zou bovendien een bron van inspiratie, actie en druk vormen voor de regeringen om structurele maatregelen te nemen op korte, middellange en lange termijn, om te komen tot een koolstofarme economie en samenleving voor 2050, via sociaal rechtvaardige maatregelen die ook werkgelegenheid opleveren.

Voor een doeltreffend klimaabestuur stelt de Klimaatcoalitie het volgende voor:

- Sluit zo snel mogelijk **een nieuw samenwerkingsakkoord**, dat het mogelijk maakt de klimaatdoelstellingen binnen België te verdelen en onze Europese en internationale verplichtingen voor de periode 2021-2030^{xxvi} na te komen. Dat akkoord zal onder andere moeten overeenstemmen met de verhoogde Europese ambitie.

- Keur zo snel mogelijk **een bijzondere klimaatwet** goed, die het mogelijk maakt een nationale langetermijnvisie te bekrachtigen, met duidelijke tussentijdse doelstellingen, die een aanzienlijke verbetering van de Belgische klimaatgovernance verzekert.
- Voorzie elke regionale en federale entiteit van een **klimaatwetgeving**, met doelstellingen voor directe en indirecte uitstootvermindering op lange en middellange termijn en jaarlijkse koolstofbudgetten, die het opstellen van maatregelen voorziet om die doelen te bereiken en eist dat de regeringen elk jaar rekenschap afleggen van de vorderingen van hun werk.
- Stel op elk bestuursniveau een **onafhankelijke Klimaatraad** in (bestaande uit deskundigen met een interdisciplinaire aanpak uit zowel de technische als de sociale wetenschappen). Die raad moet regelmatig nagaan of de opgestelde koolstofbudgetten worden nageleefd, hoe het staat met de strategieën om die budgetten na te leven, met de uitvoering van de wet en de coherentie van alle beleidsbeslissingen in het licht van de klimaatdoelstellingen. Dat orgaan zou advies moeten verstrekken aan de regeringen en parlementen, en ook aan de adviesraden met stakeholders zoals de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO). De analyse van de Klimaatraad moet openbaar en transparant zijn.
- Het werk voortzetten dat is aangevat in het kader van de **interparlementaire klimaatcommissie**, met name de goedkeuring van de interparlementaire resolutie over het klimaatbeleid, goedgekeurd in aanloop naar COP24^{xxvii}. De parlementen zouden kunnen optreden als de – momenteel ontbrekende – motor van de Belgische klimaatgovernance.
- Het Samenwerkingsakkoord van 14 november 2002 dat de **Nationale Klimaatcommissie (NKC)** instelt en haar activiteiten organiseert, moet worden herzien. Enerzijds worden sommige elementen van dat akkoord niet correct uitgevoerd en anderzijds moet het samenwerkingsakkoord worden herzien om de NKC daadwerkelijk haar functies te laten vervullen en zich af te stemmen op de Europese en internationale systemen voor klimaatgovernance:
  - **Transparantie:** De NKC moet haar rol als beleidsorgaan opnemen en de transparantie van haar werkzaamheden verzekeren: ze moet de volledige verslagen van haar vergaderingen opstellen en publiceren (en niet louter de genomen beslissingen), met vermelding van de aanwezige personen, de behandelde onderwerpen en de standpunten van de aanwezigen over die onderwerpen;
  - **Governance:** het samenwerkingsakkoord moet worden herzien om rekening te houden met de internationale governance systemen (Akkoord van Parijs) en de verordening “governance” van de Europese Unie;
  - **Verantwoordelijkheid:** De NKC moet politiek verantwoordelijk zijn voor haar beslissingen (of het gebrek aan beslissing) tegenover de verschillende betrokken parlementen, onder andere door hen het jaarlijks activiteitenverslag te bezorgen. Dat veronderstelt ook dat de NKC verslag uitbrengt en vragen over de gepubliceerde gegevens beantwoordt;
  - **Methodologie:** Elk nieuw voorzitterschap moet voor de NKC de gelegenheid zijn om een actieplan op te stellen. Het minimumaantal vergaderingen van de NKC per jaar, moet worden opgetrokken, zoals bij instanties als ENOVER en CCIM, die maandelijks vergaderen. Het huidige minimum van twee vergaderingen is ruim onvoldoende. De externe stakeholders en het maatschappelijk middenveld moeten regelmatig worden geraadpleegd door de NKC.
- Het **maatschappelijk middenveld**, de burgers en de sociale bewegingen moeten meer betrokken worden bij het uitrollen van het nationaal klimaatbeleid. De **burgers** zijn fel in actie gekomen, verenigen zich en verwerven steeds meer expertise over de rechtvaardige transitie naar een koolstofarme samenleving. De beleidsmakers moeten **processen voor raadpleging en participatie van de burgers** instellen (bijvoorbeeld in de vorm van een burgerconferentie voor het klimaat), om ervoor te zorgen dat het beleid en de maatregelen voldoen aan de verwachtingen van de bevolking en aan de realiteit zoals zij die ervaart.

CONTACT

Lien Vandamme
11.11.11
lien.vandamme@11.be
www.klimaatcoalitie.be

De Klimaatcoalitie vertegenwoordigt volgende milieu- en natuurorganisaties, vakbonden, ontwikkelingsorganisaties, burgerbewegingen en jongerenorganisaties:

11.11.11, ABVV/FGTB, ACLVB/CGSLB, ACV-CSC, Aardewerk, Amis de la Terre, Amnesty International Belgique francophone, APERe, Associations21, Bond Beter Leefmilieu, Beweging.net, BOS+, BRAL, Broederlijk Delen, Chirojeugd Vlaanderen, Climate Express, Climaxi, CNAPD, CNCD-11.11.11, deMens.nu, Ecoconso, Eco-vie, Ecolerk, Emergences, Entraide et Fraternité, Fairfin, FIAN Belgium, Financité, Forum des Jeunes, FUCID, Gezinsbond, Globelink, Goodplanet, Gracq, Grands Parents pour le Climat, Greenpeace, Grootouders voor het klimaat, Groupe One, Inter-Environnement Wallonie, Imagine-Magazine, Jeugdbond Natuur en Milieu, Klimaat Podium Brugge, Klimaat & Sociale Rechtvaardigheid, Klimaatzaak, Kriskras, Links Ecologisch Forum, Les Scouts, Viva Salud, Masereelfonds, Memisa, MOC, MPEVH, Natuurpunt, Natuur.koepel, De Natuurvrienden, Netwerk Duurzame Mobiliteit, Oxfam-en-Belgique, Refresh Brussels, Réseau Transition, Reset.Vlaanderen, Rikolto, Rise for Climate Belgium, SCI Belgium, Scouts & gidsen Vlaanderen, Transitie Vlaanderen, De Transformisten, Velt, Vlaamse Jeugdraad, Vogelbescherming Vlaanderen, Vrouwenraad, WWF, Zomer Zonder Vliegen.

i

<http://www.klimaatcoalitie.be/sites/default/files/documents/Algemene%20analyse%20van%20de%20Europese%20Green%20Deal.pdf>

ii Op basis van het IPCC-rapport over de opwarming van de aarde tot 1,5°C adviseert het netwerk CAN-Europe een vermindering met minstens 65% van de uitstoot in 2030 in vergelijking met 1990. Die vermindering is nodig om te voldoen aan het Akkoord van Parijs. Die doelstelling geldt voor de uitstoot van broeikasgassen en niet voor koolstofopslag, met name in de LULUCF-sectoren. Het doel van -55% dat de Europese Commissie voorstelt, omvat wel opslag en komt in werkelijkheid maar overeen met een vermindering van de emissies met 52,8% – en dat is voor de Klimaatcoalitie niet voldoende.

iii Voor meer informatie zie 11.11.11 e.a. (november 2020). Het EU-Mercosurakkoord: alle lichten op rood!

<https://11.be/sites/default/files/2020-12/mercosur-analyse-okt2020.pdf>

iv Platform duurzame handel (2020). Standpunt over het Verdrag inzake het Energiehandvest (*Energy Charter Treaty*):

<https://11.be/sites/default/files/2020-12/Beleidsstandpunt%20over%20het%20Energiehandvestverdrag.pdf>

v Dit is mogelijk volgens de regels van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) volgens haar eigen rapport en het rapport van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties (UNEP): UNEP-WTO Report (2009). Trade and Climate Change. Via https://www.wto.org/English/res_e/booksp_e/trade_climate_change_e.pdf

vi 11.11.11 en CNCD-11.11.11 (2020). Tien jaar klimaatfinanciering. Herverdeling in het licht van de klimaatcrisis.

https://11.be/sites/default/files/2020-10/Briefing%2010%20jaar%20klimaatfinanciering_finaal.pdf

vii Conform artikel 9.5 van het Akkoord van Parijs.

viii Voor meer informatie: <https://unfccc.int/wim-excom/sub-groups/TFD> en 11.11.11 (2018). Het gezicht van de klimaatverandering: op de vlucht zonder bescherming. <https://11.be/sites/default/files/2020-06/20190426-11dossier-Gezicht-van-klimaatverandering.pdf>

ix Oxfam International. (2017). Financing women farmers: the need to increase and redirect agriculture and climate adaptation resources, https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/bp-financing-women-farmers-131017-en.pdf

x Oxfam International (2020). Confronting carbon inequality. Putting climate justice at the heart of the COVID-19 recovery. <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621052/mb-confronting-carbon-inequality-210920-en.pdf>

xi Zie: https://www.oxfamwereldwinkels.be/wp-content/uploads/2020/12/NLFR_Memorandum_Zorgplicht_final-27-11-2020.pdf

xii Dit gevaar doet zich bij veel compensatie-initiatieven voor, maar het is bijzonder groot wanneer staten hun eigen klimaatdoelstellingen kunnen vaststellen in de wetenschap dat zij emissiereducties zullen kunnen verkopen die verder gaan dan die doelstellingen. Dit moedigt de facto aan tot zo weinig mogelijk ambitieuze doelstellingen.

xiii Volgens het Akkoord van Parijs moeten landen bij het ondernemen van klimaatactie hun verplichtingen inzake mensenrechten, het recht op gezondheid, de rechten van inheemse gemeenschappen, lokale gemeenschappen, migranten, kinderen, personen met een beperking en mensen in kwetsbare situaties, het recht op ontwikkeling en gendergelijkheid, empowerment van vrouwen en intergenerationele billijkheid respecteren, bevorderen en in acht nemen.

xiv Wet van 15 december 2013 houdende diverse bepalingen inzake administratieve vereenvoudiging.

xv Zie: <https://www.developpementdurable.be/nl/beleid/federale-strategie/regelgevingsimpactanalyse-ria>

xvi Zie: https://unfccc.int/sites/default/files/cp23_auv_gender.pdf

xvii Zie: <https://www.energyville.be/en/news-events/energyville-introduces-additional-energy-system-scenarios-electricity-provision-belgium>

xviii Sommige biobrandstoffen hebben immers een grotere impact op het klimaat dan fossiele brandstoffen. En de meeste hebben bovendien nefaste sociale gevolgen en leiden tot veelvuldige schendingen van de mensenrechten (zie het rapport van januari 2019: "Evaluatie van het Belgisch biobrandstoffenbeleid, n°2" https://www.11.be/downloads/doc_download/2112-briefing-evaluatie-van-het-belgische-biobrandstoffenbeleid).

xix Zie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0944&from=EN>

xx Zie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0028&from=NL>

xxi Zie: <https://www.fairfin.be/dossiers/ten-koste-van-het-klimaat>

xxii De Klimaatcoalitie onderschrijft in deze de aanbevelingen van het Pacte Finance Climat, zie <https://www.pacte-climat.eu/en/>.

xxiii Kate Raworth, *Doughnut Economics : Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist* (2018).

xxiv Rapport – Macro-economic impacts of the low carbon transition in Belgium (oktober 2016): <https://climat.be/doc/macro-low-carbon-report.pdf>.

xxv ITUC (2017). Just Transition – Where Are We Now and What's Next? A Guide to National Policies and International Climate Governance. https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_climate_justice_frontline_briefing_2017.pdf

xxvi Dit is een prioriteit, want het huidige samenwerkingsakkoord liep af op 31 december 2020.

xxvii Goedgekeurd door het Federaal Parlement (10 oktober 2018), het Vlaams Gewest (24 oktober 2018), het Waals gewest (7 november 2018) en het Brussels Gewest (9 november 2018).